



Foto: AFP/Scanpix

"Tas ir Nobela paziņojums, kas man sagādājis lielāko prieku mūžā," sacīja prozaiķe A. S. Baiata. "Stāsta iespēju un formas ziņā viņa ir izdarījusi vairāk nekā jebkurš cits rakstnieks, ko pazīstu." Prozaiķe Anna Enraitā sacīja: "Viņas tēli patiesībā esi tu pats jeb sakāpinātāka, izjustāka tevis versija – tajā, kā viņi domā par dzīvi, saprot lietas par vēlu un tomēr turpina dzīvot." Šarlote Higinša "Alise Manro saņem Nobela prēmiju literatūrā". [The Guardian](#), 10. oktobrī.

Bukmeikeru favorīts uz Nobela prēmiju literatūrā bijusi Baltkrievijas pilsoņe, žurnāliste un rakstniece Svetlana Aleksijeviča. Viņas grāmatas sarakstītas krievu valodā, bet viņa pati aizbēgusi no Baltkrievijas 2000. gadā. Rakstniece vairākkārt paziņojusi, ka baltkrievi ir tautiņa tā ne visai un ir pelnījuši Lukašenko diktatūru, kurš pilnībā atbilstot sabiedrības attīstības līmenim. Tatjana Janeta "Kādēļ baltkrievi dabū Šnobelu, bet [palido garām Nobelam](#)", 11. oktobrī.

Nobela prēmiju literatūrā piešķir astoņdesmit divus gadus vecajai kanādietei Alisei Manro - un gandrīz uzreiz par to aizmirs. Angļu rakstniecības padzīvojušās dāmas, kā pieklājas, pateica dažus siltus vārdus par sava dzimuma humānā psiholoģisma pārstāvi (mūsdienu mid-dlebow literature pasaulē tā ir tāda pati panākumu ķīla kā socreālisma metode - PSRS). Protams, A. S. Baiata un Mārgareta Atvuda diez vai sāktu lamāt šādu laureāta izvēli.

Feministes (jāteic, galvenokārt mērenās) saprotamu iemeslu dēļ aplaudēja, plus Manro izdevēji, plus kritiķi, kas par viņu ir rakstījuši, plus lasītāji (un to nav mazums, viņas grāmatām ir miljonu tirāžas). Kā mēdz būt, arī neapmierināto ir visai daudz. Sak, kāpēc neiedeva Salmanam Rušdi? Vai izcilais Filips Rots nodzīvos līdz savam Nobela lauru vainagam? Kādēļ sīrietis Adoniss - ņemot vērā viņa ilgo gaidīšanu rindā uz prēmiju un šausmas viņa dzimtenē, kas notiek pašlaik, - tomēr palicis bešā? Visbeidzot, pretenzijas ir arī neodisidentiem no pēcpadomju neodiktatūrām -

Svetlana Aleksijeviča droši ir pelnījusi prēmiju, kuru dod par humānismu un par visu labo, kas ir pret visu sliktu. Taisnību sakot, arī Aleksijeviča patīk ne visiem. Literatūras huligāni arī ir izteikušies. "Amerikāņu psiha" autors Brets Īstons Eliss nosaucis Manro prozu par "absolūti pārvērtētu", piebilstot, ka "Nobela prēmija - tas ir tikai joks, un jau sen". Sevišķi smieklīgi uz 2013. gada literatūras Nobelu reaģēja Krievijā - jāteic, kā vienmēr. Šīs zemes publiskajā sfērā (un īpaši tās žurnālistikā) tik ierastais naivums, nožēlojamas augstprātības, tumsonības un valības maisījums radīja trīs veidu atsauksmes.

Pirmā: "Vai, kas tā tāda? Kas par niekiem? Iedevuši prēmiju kaut kādai Manro, es viņu pat neesmu lasījis."

Otrā: "Nu protams, dod visādām vecenēm no trešās kategorijas valstīm - dara visu, lai mūsējiem (lasi - stipri dzerošiem krievu rakstniekiem vīriešiem - K.K.) netiktu. Viņu politikorektuma jociņi."

Trešā: "Normāliem autoriem vispār Nobelu nedod. Nav ko brīnīties. Mandelštamam iedeva? Nē. Bulgakovam? Nē. Un Nabokovam neiedeva. Un man arī." Visuzskatāmāk šie trīs atsauksmju veidi ir apvienojušies kāda Ivana Tolstoja komentārā,

viņš "Radio Brīvība" vietnē nosaukts par "apskatnieku": "Šī prēmija praktiski nekad netiks piešķirta rakstniekam, kurš ir acīmredzami politiski uzlādēts, rakstniekam, kam ir komerciāli vai citādi skandalozi panākumi. Ja esat reakcionārs, ja esat "erotiskā bestsellera" "Lolita" autors, Nobela prēmiju jūs nedabūsiat nekad. Jau pirms 112-113 gadiem Nobela prēmijas komiteja izstrādāja zināmus principus - dot prēmiju par daiļdarba ideālistisku ievirzi. Bet kas tad tas ir? Pa šiem simt gadiem ideālisma izpratne ir stipri mainījusies. Jā, tomēr pamatvērtības ir palikušas tās pašas - lai nebūtu nekādas mantrausības, nekādas skandāla meklēšanas un nekādas komerciālas ievirzes. Piemēram, ja rakstāt par kādu politisku tēmu, tad jums jābūt nevis uzvarētājam, bet cietējam, zaudētājam. Ja jūs piederat pie titulnācijas, jums ir mazāk izredžu tikt pie prēmijas. Taču, ja pārstāvat mazu, galīgi aizmirstu tautiņu kaut kur tālu prom, jūsu izredzes ir kolosālas. Alise Manro pēc kritēriju vairākuma atbilst šiem Nobela komitejas noteikumiem. Viņa ir sieviete, viņa dzīvo "nenobeliskajā" Kanādā. Viņa tiek drukāta pasaules labākajā žurnālā "New Yorker", turklāt pastāvīgi, un viņai piemīt tās nepieciešamās pozitīvās īpašības, kuras nosaka to, kurš būs Nobela prēmijas laureāts." Šis izcilais šmulīgās mulķības piemērs, šķiet, pārspēj visu, kas par Nobela literatūras prēmiju tiek runāts aiz Krievijas robežām. Reti nākas lasīt izteikumus, kuros nav praktiski neviena vārda patiesības; vienīgi Manro valstspiederību "Radio Brīvība" "apskatnieks" nav sajaucis. Sevišķi izdevusies ir pasāža par "mazu, galīgi aizmirstu tautiņu", paturot prātā, ka pēdējos desmit gados prēmijas ir ieguvuši literāti no Ķīnas, Norvēģijas, Peru, Rumānijas/Vācijas, Francijas, Lielbritānijas, Turcijas, atkal Lielbritānijas, Austrijas. Nav vārdam vietas - tās visas, tāpat kā kanādieši, ir mazas, galīgi aizmirstas tautiņas... "Apskatnieka" paziņojums, ka Nobelu nedod "politiski uzlādētiem", arī ir labs - atcerēsimies Peru prezidenta kandidātu Vargasu Ljosu, Rumānijas drošības orgānu mocekli Hertu Milleri, no vajāšanām Turcijā aizbēgušo Orhanu Pamuku, ultrakreiso Haroldu Pinteru, Ginteru Grasu, nemaz nerunājot par profesionālo politisko skandālistu Dario Fo. Arī "zaudētāju" viņu vidū nemaz nav daudz. Bet tā ir Krievija, kur banāla nekau-nība un izglītības trūkums medijos tiek uzskatīts par normu. Atgriezīsimies pie huligāna Breta Īstona Elisa. Būtībā viņam ir taisnība. Nobela prēmija literatūrā vienmēr ir bijis tikai tāds joks, ne vairāk; cilvēkam, kurš izgudrojis dinamītu, tieši tā arī ir jājoko. Brīnišķīga ir pati ideja - sarīkot pasaules čempionātu literatūrā; Nobela daudzpusīgais ģēnijs te parādās visizdevīgākajā gaismā. Vēl ilgi pirms ziemas olimpiādes Sočos, futbola čempionāta Katarā, Eirovīzijas konkursa Azerbaidžānā viņš ir sarīkojis patiesām vērienīgu sacīksti. Piespiest nelaimīgo Zviedrijas Akadēmiju salīdzināt Silī Pridomu ar Ļevu Tolstoju, Henriku Pontopidanu ar Marselu Prustu, Borhesu ar Solžeņicinu, Adonisu ar Transtrēmeru, Alisi Manro ar Haruki Murakami, bet pēc tam vēl pamatot savu izvēli apmēram tā: "Par to, ka ar saviem brīnišķīgajiem episkajiem darbiem viņa ir nesusi cilvēcei milzīgu labumu." (Who through her magnificent epic writing has-in the words of Alfred Nobel-been of very great benefit to humanity) vai pat tā: "Par daiļradi, kurā ir viss - no rāsas lāses līdz kosmosam." (For writings that catch the dewdrop and reflect the cosmos - nu, šis vispār izskatās pēc gruzīnu tosta pie viesību galda) - vai tad līdzīga iecere neliks smieties katram, kurš saņemsies par to nopietni aizdomāties? Manuprāt, Dievs (vai Velns?) ar pateicīgiem smiekliem aplaudēja Nobelam, kad tas diktēja sekretāram: "Norādītie ieņēmumi ir jāsadala piecās vienādās daļās: pirmā piektdaļa - tam, kurš izdarīs izcilāko atklājumu vai izgudrojumu fizikā, otrā - tam, kurš izdarīs izcilāko atklājumu vai pilnveidojumu ķīmijā, trešā - tam, kurš izdarīs izcilāko atklājumu fizioloģijā vai medicīnā, ceturtā - tam, kurš sarakstīs nozīmīgāko literāro darbu ar ideālistisku ievirzi..." Bet patiesībā kāds no zviedru akadēmiķiem tomēr ir uztvēris lielā jokdara ideju un pat devis zīmi, sak, mēs sapratām - un cenšamies atbilstoši rīkoties. Kā citādi lai izskaidro šo brīnišķīgo lapidāro frāzi, pamatojot balvas piešķiršanu 1917. gada laureātam dāņu rakstniekam Henrikam Pontopidanam: "Par mūsdienu Dānijas dzīves patiesīgu atspoguļojumu-mu." (For his authentic descriptions of present-day life in Denmark)? Domājams, ka Alfreds Nobels viņā saulē atzinīgi novērtēja akadēmiķu nevainojamo humora izjūtu. Neraugoties uz visu, par Nobela prēmiju literatūrā tomēr ir interesanti domāt. Pārskatot laureātu sarakstu, ir iespējams izsekot, kā modernisma sašķeltā "literatūras telpa" pamazām sadziedē brūces, "Dānijas dzīves patiesīgu atspoguļojumu" kļūst arvien mazāk, prēmijas ieguvēju vidū sāk parādīties literāti no bijušajām kolonijām, kā arī padevušies modernisti, kas vai nu ir nolaidušies no saviem augstumiem, vai arī kļuvuši par draudžu ganiem un sākuši sludināt. Redzam, kā "kulturālas lasāmvielas" laukā ielaužas sazarota "maģiskā reālisma" piegādātāji no Latīņamerikas; kā Nobela komiteja dabū izvēlēties starp krišanu te vienā, te otrā grāvī - dodama prēmiju te Šolohovam, te Solžeņicinam; kā pēdējās divās desmitgadēs sāk uzvarēt veselais saprāts un gandrīz neklūdīgi vienmēr par laureātiem kļūst beletristi cienījamais gados, kas spējuši veiksmīgi apgūt Prustu, Kafkas, Džoisu, Nabokovu, Beketu un Borhesa pieredzi, kuriem pašiem savu Nobela prēmiju nebija. Visbeidzot, cik daļi šie daudz tiražētie uzvārdi mijas ar klusiem "kulturāliem" dzejniekiem, kuri kādreiz tik vētrains avangardu padarījuši par precīzu un nelielkvārdīgu amatu. Atklāti sakot, Nobela joks, protams, ir mazliet ievilcies, kļūdams jau pa daļai par patiesību tajā pasaulē, kurā mēs - ne pārāk skaļie, ne sevišķi bagātie eiropieši ar augstāko izglītību - dzīvojam. Bet, kas zina, varbūt tieši tāds arī bija Dieva plāns, nē, cilvēka plāns, kurš izgudroja dinamītu.

Katrā ziņā vienmēr jāatceras, ka pasaule, kurā tiek apspriesta Nobela prēmijas piešķiršana, ir tikai maza daļiņa no īstās pasaules, kurā par to neinteresējas, kurā cilvēki nogalina cits citu tūkstošiem, bet reizēm arī miljoniem un kurā Silī Pridoma salīdzināšana ar Ļevu Tolstoju nevienam neizraisa pat smaida atblāzmu.